ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԾԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԹԻՒ 885 • 5 ԱՊՐԻԼ 2013

AGOS ԹՐՔԵՐԷՆ ԷՋԵՐԷՆ

Դէպի համաձայնութիւն

Իսթանպուլահայ հասարակութեան հրատապ նիւթերէն մէկը դարձած համայնքային հաստատութիւններու ընտրութեան նոր կանոնագրի մը հարցին շուրջ վերջապէս կը գոյանայ որոշ համաձայնութիւն մը: Ինչպէս ծանօթ է, տարակարծութիւններու բերմամբ ցարդ կարելի չէր եղած գոյացնել նախագիծ մը, որ դրսեւորէր քաղաքիս հայութեան կամքը: Այդ հիման վրայ, ըստ մեր լսումներուն, ընտրութիւններուն որպէս ընտրող պիտի մասնակցին երկրի բոլոր հայերը: Իսկ ընտրուելու պարագային պայման պիտի դրուի, որ թեկնածուներուն մեծամասնութիւնը տուեալ ընտրատարածքի բնակիչներ ըլլան: Ընտրատարածքները պիտի ճշդուին ընդհանուր ընտրութիւններու միջոցին գործադրուած սահմանումով, որ Իսթանպուլը կը բաժնէ երեք ընտրատարածքներու: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ ընտրութեան գործընթացը անկախ յանձնախումբի մը միջոցաւ կատարելու մասին:

Ատրպէյճան սպառնալով

ՖԱԹԻՀ ԿԷՕՔՀԱՆ ՏԻԼԷՐ
fgdiler@agos.com.tr

Առաջին անգամ 3 Ապրիլին կայանալիք Վան-Երեւան չուներթը վերջին պահուն ջնջուեցաւ Թուրքիոյ կողմէ: Այս մասին ցարդ չէ կատարուած յստակ պատճառաբանութիւն մը: Սակայն ընդհանուր կարծիքը այն է, թէ որոշումը Ատրպէյճանի գործադրած քաղաքական եւ դիւանագիտական ճնշումներու հետեւանք է:

Երկու երկիրներու միջեւ ստորագրուած արձանագրութիւններու փճացումէն ետք, Թուրքիա-Հայաստան մերձեցման սատարող գործընթաց մը եւս անելի կը մատնուի Ատրպէյճանի պատճառաւ:

Վան-Երեւան թռիչքներու համար նախատեսուած էր շաբթուան երկու օրը: Հայ-Թուրք Գործարարներու Խորհուրդի համանախագահ Քաան Սոյաք եւ Վանի մէջ «Այլանիս Թուր» զբօսաշրջութեան ընկերութեան վարչային Ապտուլլահ Թունչպիլէք համաձայն են, որ ծրագիրը կարեւոր ներուժ մը ունի: Ներառեալ Վանի կուսակալի, տարածքաշրջանի բոլոր առաջատար դէմքերը կը քաջալերէին զբօսաշրջութեան զարգացման սատարող այս նախաձեռնութեան: Սակայն, Ատրպէյճան որ ամէն տարի բազմամիլիառ խորանարդ մեթր բնական կազ կը վաճառէ Թուրքիոյ, այդ առեւտուրը որպէս քաղաքական խաղաքարտ յաճախ կը դնէ սեղանի վրայ:

«Ակօս»ի խմբագիրները փորձեցին կապ հաստատել «Պոռա Ժէթ» ընկերութեան պատասխանատուներուն հետ՝ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու, սակայն ապարդիւն մնացին անոնց փորձերը: Նոյնպէս Թուրքիոյ Քաղաքացիական օդային ծառայութեան ընդհանուր տնօրէնութիւնը անպատասխան թողուց մեր լուսաբանութեան պահանջները:

Ատրպէյճանի մէջ իշխանութիւնը վարող Նոր Ատրպէյճանի Կուսակցութեան փոխնախագահ Ալի Ահմէտով, Արտաքին Գործոց նախարար Էլմար Մամէտեարով եւ Պաքուի մօտ Թուրքիոյ Աւագ դեսպան Իսմայիլ Ալփէր Ճօշքունի այս մասին կատարած յայտարարութիւնները ապացոյցը եղան սահմանները փակ երկու երկիրներու միջեւ մերձեցում մը կատարելիք նախագիծը ինչպէ՞ս կը վերածուի միջազգային նենգամտութեան:

Հակառակ Ատրպէյճանի քաղաքական գործիչներու սպառնալի յայտարարութիւններուն, ոմանք կը փորձեն ջընջման որոշումը վերագրել այդ գծին շահութաբեր չըլլալուն:

Այս մասին «Այլանիս Թուր»ի վարչական Ապտուլլահ Թունչպիլէք դեռ կը շարունակէ լաւատեսութիւնը եւ յոյս կը տածէ, թէ շուտով կը սկսին թռիչքները: Մինչ այդ, Հայաստանի մէջ նոյն նիւթի շուրջ համատարած յոռետեսութիւն կը տիրէ:

«Պանդուխտ Երգեր»ուն գինեձօնը

Թերթիս հայերէն էջերու խմբագիր՝ Բագրատ Էսդուգեանի պատմուածքներէն «Պանդուխտ Երգեր» խորագրով փունջ մը լոյս տեսաւ «Արաս» հրատարակչատունէն: Գիրքի մեկնաս Սայաթ Նովա երգչախումբի եւ «Արաս»ի նախաձեռնութեամբ 2 Ապրիլ Երեքշաբթի երեկոյ, Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ տեղի ունեցաւ շնորհանդէս-գինեձօն մը:

Նորատիպ գործ մը ողջունելու միտումով կատարուած գեղեցիկ միջոցառում է գինեձօնը, ուր ներկաները առիթ կ'ունենան գիրքի բովանդակութեան հետ աւելի մօտէն ծանօթանալու: Նոյնը պատահեցաւ Երեքշաբթի երեկոյ, երբ Հայր Լեւոն Վրդ. Զէքիեան եւ ծանօթ բանաստեղծ ու արձակագիր Գարին Գարագաշը վերլուծեցին հեղինակին գրական ոճն ու կարողութիւնը, միշտ օրինակ ունենալով նոր հրատարակուած գիրքը: Անոնք շեշտեցին Էսդուգեանի պարզ ու հաղորդական լեզուն եւ կերպարներու անմիջականութիւնը: Երկու զեկուցողներն ալ ծանրացան, յատկապէս «Տիկին Վեհանոյշ» կերպարին

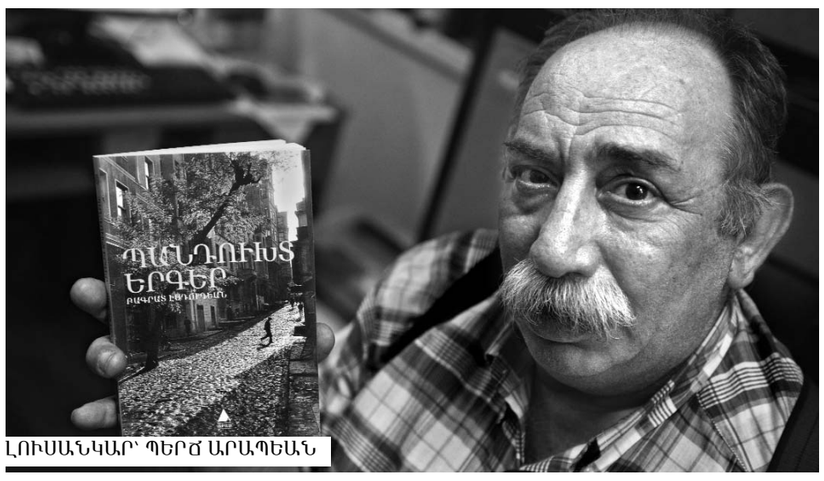

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ՝ ՊԵՐՃ ԱՐԱՊԵԱՆ

վրայ, որ իրենց վրայ հարազատի մը կամ ծանօթի մը տպաւորութիւնը թողած էր:

Այս ելոյթներէն ետք, Սայաթ Նովա Երգչախումբի մենակատարներէն՝ Շուշան Գալաթաշ, խմբավար Մելիքճան Զամանի դաշնամուրի ընկերակցութեամբ կատարեց հայկական 4 երգեր, խորապէս տպաւորելով ներկաները: Իսկ խոստմնալից մանկամարդուհի Սիրէմ Արթուչ ընթերցեց Էսդուգեանի «Թող երախան չմսի» խորագրեալ պատմուածքը, որ գրուած էր Հայաստանի անկախացման տարիներու դժուար պայմաններուն ներշնչումով:

Աւարտին Էսդուգեան իր երախտիքն ու շնորհակալութիւնը յայտնեց զինք գրելու մղող ընկերներուն, Հիլտա Թէլլէրին եւ Հրանդ Գալաթաշին, գրելու առաջին փորձերուն վերստուգիչ ու սրբագրիչը հանդիսացող Արթօ Ճիմպիւշեանին եւ Ռոպէր Հատտէճեանին, գիրքին հրատարակութեան սատարող Սայաթ Նովա Երգչախումբին, «Արաս» հրատարակչատան, եւ մանաւանդ, հեղինակին համար հաճելի այս աշխատանքի խթանը, խրախուսիչը հանդիսացող տիկնոջը՝ Սեդա Էսդուգեանին:

Երկիրն ալ տեսակ տեսակ, Զատիկն ալ տեսակ, Զատիկն ալ

Վագըֆլըգիւղի բնակիչները ինչպէս միշտ, այս տարի եւս, մեծ ոգեւորութեամբ դիմաւորեցին Ս. Զատիկը: Գիւղին երէցը՝ Տէր Աւետիս Վագըֆլըգիւղի եւ Իսքէնտէրունի եկեղեցիներու միջեւ մագոգի նման բանեցաւ ամբողջ Աւագ շաբթուան ընթացքին, անթերի կատարելու համար տօնական օրերու յատուկ ծիսակատարութիւնները: Այսպէս, Շաբաթ երեկոյ կաթսաներու մէջ սոխի կեղեւներով խաշուեցան ձուերը, յաջորդ առաւօտ Զատկի սեղանները զարդարելու համար: Իսկ Կիրակի Պատարագէն ետք, ժողովուրդը եկեղեցիին բակը սարքուած սեղաններուն շուրջ շնորհաւորեց տօնը:

***

Պոյաճըգիւղը արուարձանի եկեղեցի մը ըլլալով հանդերձ՝ Զատկի առթիւ կը հիւրընկալէր արտակարգ բազմութիւն մը: Բազմաբնոյթ ժողովուրդ մը էր այդ, քանի որ քաղաքի տարբեր թաղերէ եկած հայերու կողքին ներկայ էին նաեւ եկեղեցւոյ հարեւանութեամբ բնակուող տեղացի թուրքեր կամ ալ Պոյաճըգիւղի հին բարքերը նախապէս վայելած այլազգի մտաւորական խաւ մը: Հոս եւս Պատարագէն ետք, եկեղեցիին բակը զարդարուած սեղաններու շուրջ ժողովուրդը դիմեց ձուամարտի եւ այսպէսով շնորհաւորեց Ս. Զատկի տօնը:

***

Ինչպէս ծանօթ է, Իսթանպուլի մէջ կը գործեն մօտ 35 եկեղեցիներ, բացի գաւառի գործօն եկեղեցիներէն: Իսկ հոգեւորականներու ընդհանուր թիւը, ներառեալ վեղարաւորները, հազիւ կը հասնի 20-ի: Այս պայմաններու տակ կարգ մը եկեղեցիներ ինքնաբերաբար կը զրկուին Պատարագի մատուցումէ: Պոլսոյ եկեղեցիներուն համար արդէն ծանօթ այս իրողութիւնը, իր լուծումը կը գտնէ շաբաթ մը յապաւումով կայացած Պատարագներու միջոցաւ:

***

Բայց Տիյարպէքիրի նորօծ Սուրբ Կիրակոս եկեղեցին եւ իր փոքրիկ հօտը բնականաբար պիտի չհամակերպէին այս իրողութեան, ուստի դիմեցին լաւագոյն միջոցին: Մէկտեղուեցան եկեղեցւոյ մէջ եւ իրենց կարելիութիւններով եւ հնարաւորութիւններով տօնեցին Ս. Զատիկը, առանց հոգեւորականի, առանց դպիրի:

Այսպէս, Տիյարպէքիրի մէջ Ս. Զատկի իմաստը փոխանցեց քաղաքի հայերէն դասաւանդութիւններու ուսուցիչ՝ Գէորգ Ֆիքրի Զալը: Հոն եւս կատարուած էր նախապատրաստութիւններ, որու համաձայն՝ ժողովուրդը եկեղեցիէն ելլելով կրկին դիմաւորուեցաւ Զատկուան զարդարուած սեղաններով:

Ծնորհք Պատրիարքի կտակն էր

Ապրիլի 1, Մեռելոցի Երկուշաբթի օր, Պալըքլը Հայոց գերեզմանատան մէջ բացումը կատարուեցաւ Թուրքիոյ Հայոց 82-րդ Պատրիարք Երջանկայիշատակ Ծնորհք Ս. Արք. Գալուստեանի կիսանդրիին:

Էրօլ Սարաֆեանի քանդակած կիսանդրիին պատուանդանի հեղինակն է ճարտարապետ Վազգէն Պարը: Ս. Զատկի տօնին յաջորդող Երկուշաբթի օր, նախքան Մեռելոցի կարգին, Պատրիարքական Ընդհանուր Փոխանորդ Արամ Արք. Աթէշեան կիսանդրիի բացումը կատարեց եւ փառաբանեց Ծնորհք Պատրիարքի օրինակելի ծառայութիւնը իր ազգին նկատմամբ: Ան անդրադարձաւ թէ սովորաբար պատրիարքները թաղուած են Շիշլիի գերեզմանատունը ու սապէս ըսաւ. «Յաճախ հանդիպեցանք այս հարցումին, թէ ինչո՞ւ այս կիսանդրին կը զետեղէք Պալըքլը գերեզմանատան մէջ: Ես կ'ուզեմ որ Մելքոն Գարաքէօսէն ինք պատասխանէ այս հարցումին, քանի ան իր Սամաթիոյ եկեղեցւոյ թաղականութեան շրջանին շատ սերտ յարաբերութիւն ունեցած էր Երջանկայիշատակ Պատրիարքին հետ»:

Արամ Սրբազան այս խօսքերով բարձրախօսը յանձնեց Մելքոն Գարաքէօսէին, որ իր կարգին սապէս ըսաւ. «Ծնորհք Պատրիարք Հայրը կը ցանկար որ Պալըքլը թաղուի: Սակայն մենք յարմար դատեցինք զինքը ամփոփել նախորդ պատրիարքներուն կողքին՝ Շիշլիի գերեզմանատան մէջ: Իսկ այսօր, կիսանդրիի բացումով, երբ յիշատակը կը յաւերժացնենք, կատարած կ'ըլլանք նաեւ Իր կտակը»:

Մենք ու Մերոնք

ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԳԵԱՆ

Հաւատարմութիւն՝ ե՞րբ, ինչո՞ւ կամ որո՞ւ...

Մարդկային բարոյական արժանիքներէն մէկն ալ հաւատարմութիւնն է: Մարդ էակէն կ'ակնկալուի հաւատարիմ ըլլալ իր խոստումին, իր ուխտին, իր պարտականութեան կամ իր պաշտօնին: Ամուսիններ փոխադարձ հաւատարմութիւն կը խոստանան մէկզմիւսի հանդէպ:

Սակայն մարդ ունի դատողութեան սխալ մը, մարդկային բարոյական արժանիքները կը բեռցնենք բնութեան բոլոր կենդանիներուն եւս: Այսպէսով հաւատարմութիւն կը վերագրենք նաեւ շան, ձիուն եւ դեռ բազմաթիւ ընտանի անասուններու: Չենք խորհիր, որ մարդկային հաւատարմութեան եռին գիտակցութիւն մը եւ այդ գիտակցութիւնը ձեւաւորող դատողութիւն մը կայ: Մինչ անասուններու վարուելակերպը ամբողջութեամբ կախեալ է իրենց բնազդէն: Կարելի չէ որ անասունը իր բնազդէն դուրս գայ, խոստում մը ուխտէ եւ յետոյ այդ խոստումին հաւատարիմ մնայ: Շատ անգամ մարդն իսկ կը տարուի բնազդէն եկած կիրքերու եւ կը դրժէ իր խոստումը: Դեռ ի՞նչ հաւատարմութեան մասին է խօսքը, երբ կը պատմենք անասունի մասին:

Մարդը հաւատարիմ է իր խօսքին, իսկ շունը՝ տիրոջ: Բայց ժողովուրդը, ազգը ինչի՞ հաւատարիմ է: Լսած էք թէ Օսմանեան սուլթանները հաւատարմութեամբ գնահատած են հայերը եւ «Միլլէթի Սատրքա» (Հաւատարիմ Ազգ) կոչած են: Իսկ հայերու անիշխան իշխանաւորները՝ մեծ ուրախութեամբ ընդունած եւ իւրացուցած են, ըստ երեւոյթի՝ փաղաքշական, բայց խորքին մէջ նուաստացուցիչ այդ տիտղոսը:

Ի՜նչ լաւ պիտի ըլլար, երբ նախ դատէինք եւ ապա՝ ողջունէինք սա տխրահռչակ «Միլլէթի Սատրքա» խօսքը:

Եթէ անհատներու համար մարդկային բարոյական արժանիք մըն է հաւատարմութիւնը, հաւաքականութիւններու, ժողովուրդներու, ազգերու համար անբարոյ արժանիք մը: Միայն շունն է, որ հաւատարիմ կը մնայ իր բռնակալ տիրոջը: Իսկ ազգը, ժողովուրդը ապստամբելով, գլուխ ցցելով կը տիրանայ բարոյական արժանիքի:

Ազգի մը պատմութեան պայծառ ու փառաւոր էջերը արքային պնակը լիզող հաւատարիմներուն մասին չէ, որ կը խօսի, այլ՝ յանուն ազատութեան, յանուն արդարութեան լերան խոտեր ուտելով, ծառի կոճղերը կրծելով՝ բռնակալին դիմադրող ֆետայիներու մասին:

Հասկցանք ձեր հանգստաւէտ պայմանները չեն թոյլատրեր որ լերան բոյսին կոճղը կրծէք: Մենք ալ ձեզմէ ֆետայութիւն չէ՛ որ կը պահանջենք: Բայց գոնէ հաւատարիմ շուն մի՝ ըլլաք եղբայրներ: Ձեր արժանապատուութեան հետ պահեցէք նաեւ ազգին արժանապատուութիւնը: Վասնզի հայ ժողովուրդը դահազուրկ շրջաններուն իսկ պահեց իր ուրոյն դիմագիծը՝ շնորհիւ հաւատարիմ մնալով իր սեփական արժանիքներուն միայն, այլ՝ ոչ թէ լուծը պարտադրած բռնակալին:

Այս տողերը չեն հակասեր ապրած երկրի լաւ քաղաքացիներ ըլլալու հանգամանքին: Եւ պատմութիւնը կը վկայէ թէ՝ հայը միշտ ալ սատարած է իր ապրած երկրին: Բայց բոլորովին ուրիշ բան է «Միլլէթի Սատրքա» բառի խորհրդանշած ամօթը: Ինչպէս միշտ, յետ այսու ալ պիտի փառաբանենք հայրենի երկրի, նահապետներու, մայրենիի, մշակոյթի նկատմամբ հաւատարմութիւնը: Եւ նոյն վճռակամութեամբ ալ պիտի մերժենք օտարին լուծին հաւատարիմ մնալու ստորնութիւնը:

pakrates@yahoo.com

Զատիկը, հաւկիթը եւ Սուրիահայերը Հայաստանում

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՌՄԱԿԷՕԶԵԱՆ
dzovinarl@rambler.ru

Ազգային Ժողովի խօսնակ Հովիկ Աբրահամեանի դղեակը Սուրիահայ Եղիա Ներսէսեան

Մարտի 31-ին առաւօտ ելեկտրոնային փոստս բանալուն պէս կարդացի ռուսերէնով «Քրիստոս յարեաւ» երեք բացագանչական նշաններով: Անմիջապէս պատասխանեցի. «Բացագանչականներ չի բաւեր, որպէսզի գիտակցենք, թէ ինչ է նշանակում յարեաւ ի մեռելոց, քանզի երեք բացագանչականներով կարող ենք աւետել Ծնունդը, իսկ Վերածնունդի համար անթիւ բացագանչականներ են հարկաւոր»:

Այնուհետեւ ընտանեօք թաքսի նըստեցինք, որպէսզի գնանք Ս. Յովհաննէս եկեղեցի՝ մասնակցելու Պատարագին: Թաքսիի վարորդը փոխանակ աջ թեքուէր, դէպի ձախ ուղղուեց, ասելով, որ այսպէս աւելի կարճ է. «Ես ամէն օր անցնում եմ Ազգային Ժողովի նախագահ Հովիկ Աբրահամեանի դղեակի կողքով եւ ամէն անգամ պահակը ինձ նկատողութիւն է անում, որ ես փոշի եմ բարձրացնում: Ես էլ ասում եմ, որ եթէ ճանապարհը սարքեն, փոշի չի բարձրանայ:

Հանրային Այգին հատեցին, որպէսզի իրենց դղեակները սարքեն, բայց պարիսպից այն կողմ արդէն նրանց չի հետաքրքրում, ես էլ երկու բարձրագոյն ինստիտուտի տիպլոմներով թաքսի եմ վարում: 4 տարի Ռուսաստանում էի աշխատում, հիմա նորից դիմել եմ Ռուսաստանի դեսպանատուն, 1 Յունիսին է հերթս հասնելու, օրական 300 դիմում են ընդունում:

Երեւում է, իշխանութիւնները նպատակ են դրել՝ թողնել Հայաստանում ընդամէնը 500. 000 հոգի իբրեւ իրենց սպասարկող կազմ: Թող փորձէին ամսական 30. 000 դրամով (1 տոլարը 415 դրամ է) ընտանիք պահել՝ երախաներով եւ ծնողներով հանդերձ...»:

Վարորդը մինչեւ եկեղեցի սիրտը վառուած խօսում էր, զգացւում էր, որ ջիղերը պրկուած են, նրա մէջ մեծ ներուժ կար, բայց նա տառապում էր անզօրութիւնից, քանզի ոչ մի ուժ այսօր ի վիճակի չի փոխել իրավիճակը Հայաստանում եւ սա առաջին տաքսիստը չէ, որ Ռուսաստանից վերադարձել եւ կրկին այնտեղ է մեկնելու՝ ընտանիքը պահելու համար: Եկեղեցիից սոխով ներկած հաւկիթ տուն բերեցի: Օրհնուած հաւկիթ է, երբեք չի աւրուի: Ես միշտ դէմ եմ եղել կարմիրից զատ ուրիշ գոյներով ներկած հաւկիթներին: Ահա թէ ինչ է ասել Ս. Գրիգոր Տաթեւացին կարմիր հաւկիթի մասին. «Կարմիր գոյնը կը խորհրդանշէ Յիսուս Քրիստոսի կենդանարար արիւնը, զոր Ան թափեց յանուն մեր փրկութեան: Հաւկիթը կը խորհրդանշէ նաեւ «Յոյսը», քանզի տակաւին հաւկիթ է. դեռեւս ձագ չէ:

Իսկ զատկական հաւկիթը կը յարուցէ յարութեան յոյսը: Հաւկիթը երկու անգամ կը ծնի. առաջին անգամ՝ երբ հաւը կ'ածէ, իսկ երկրորդ անգամ՝ Մկրտութեան աւազանէն: Մարդու առաջին ծնունդը մահուան պատճառաւ անկերպարանք է, ինչպէս հաւկիթը, սակայն երբ Քրիստոսը թափեց մեզ համար իր կենդանարար արիւնը, մեզի կու տայ յարութիւն, իբրեւ իր կենդանի ձագուկները: Այդ պատճառաւ ալ Յարութեան մեծ օրը՝ հաւկիթը կը ներկենք արեան գոյնի՝ կարմիրով»:

Երեկոյեան հիւրեր ունէինք. սուրիահայ ընտանիք մը էր: Ալեքսան եւ Սեւան Գարատանեաեանները երկու զաւակների հետ. 10 տարեկան Սոնա եւ 6 տարեկան Պօղոսը: Երկար-բարակ խօսեցինք Սուրիոյ, սուրիահայերի, սուրիական պատերազմի, դրա յետեւում կանգնած ուժերի մասին: Սակայն, եթէ Զատկի տեսանկիւնից նայենք խնդրին, ապա կը տեսնենք, որ Սուրիահայերի Հաւկիթը արիւնով ներկուեց ու կոտրուեց: Աշխարհի ամենահայեցի համայնքը զրկուեց Հաւկիթի կեղեւից եւ ձագուկները դուրս եկան բաց եւ անապահով աշխարհ: Սա փորձութիւն է մեր սուրիահայ եղբարների համար, սակայն ըստ իս՝ ձեռքբերում է Հայաստանի համար: 7000 հայ են եկել Սուրիայից Հայաստան: Տեսե՞լ էք բնապահպանների խումբը, որոնք թոյլ չեն տալիս երկրի ընդերքի հումքը արտահանել, իսկ բնակիչներին թունաւորել թունաւոր արտահոսքով: Նրանցից մէջ սուրիահայեր էլ կան: Վերջերս նրանք աքցիա էին անցկացրել Աժ-ի խօսնակ Հովիկ Աբրահամեանի դղեակի դիմաց: Կատուի մլաւոցով, քանզի ժողովուրդը խօսնակին Մուկ մականուն է շնորհել:

Թալին ոգեւորեց եւ ոգեւորուեցաւ

Գարնան ամիսներու յատուկ գեղարուեստական ու մշակութային բեղուն օրակարգին մէջ, ամերիկահայ ծանօթ մանկավարժ-երգչուհի Թալին 2 Ապրիլ Երեքշաբթի իւրայատուկ ելոյթով մը գրաւեց մօտ 1400 մանուկ հանդիսատեսներու սրտերը: Ինչպէս նախապէս ալ անդրադարձած էինք, ամերիկահայ երգչուհին իր պատրաստած տեսաերիզներով մեծ նպաստ կը բերէ, մանաւանդ նորհաս մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան գործին մէջ: Ան՝ իր անմիջական օգնականներուն հետ ցարդ հրապարակած է շարք մը DVD-ներ, որոնց մէջ երգ ու պարի ընկերակցութեամբ կը փոխանցուին բազմաթիւ գիտելիքներ:

Գարակէօզեան վարժարանի գնահատելի որոշումով անուանի երգչուհին բացի բեմին վրայ մանուկներու հետ հանդիպելէ, յատուկ մէկտեղում մըն ալ ունեցաւ քաղաքիս հայ վարժարաններու մանկապարտէզի ուսուցչուհիներուն հետ:

Այս այցելութիւնը եթէ մեր մանուկներուն համար Ս. Զատկի նուէրի մը իմաստ ունէր, նոյնինքն Թալին ու իր ամուսինը ամենուրեք կը յայտնէին պոլսահայութեան հետ ծանօթանալու պատճառած ուրախութիւնը: Արդարեւ, անոնք Իսթանպուլի կեցութեան օրերուն առիթը ունեցան այցելել քաղաքիս հայ մամուլը, զանազան հաստատութիւններ եւ Պատրիարքարան, ուր եւս արժանացան ջերմ հետաքրքրութեան:

Հաւատքն ալ անձեռնմխելի չէ

«Քարա վակոն, 38 թուի Տէրսիմի Աքսորեալները» ֆիլմէն ետք երիտասարդ բեմադրիչ Էօզկիւր Ֆընտըք, այս անգամ կը յայտնուի դարձեալ Տէրսիմի մօտիկ անցեալէն քաղուած վաւերագրականով մը՝ «Օլաղան հալէր, 12 Սեպտեմբեր՝ Տէրսիմ, Հաւատքի այլասերում»:

28 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ, ֆիլմը յատուկ ցուցադրութեամբ ներկայացուեցաւ մամուլին:

Յաճախակի արշաւանքներու եւ արիւնալի պատերազմներու թատերաբեմը հանդիսացող Տէրսիմն ու շրջակայքը, հանրապետութեան շրջանին եւս ապրած է նոյն ողբերգական դրուագները, որոնց մէջ ֆիլմը յատկապէս կանգ կ'առնէ տարածքաշրջանի ժողովուրդին կրօնական հաւատալիքներուն նկատմամբ կատարուած ոտնձգութիւններուն վրայ: Օրինակի համար, պետութիւնը մզկիթ կառուցելու ճնշում կը բանեցնէ ալեւիներուն, որոնք երբեք մզկիթ չեն յաճախեր: Սակայն, 12 Սեպտեմբերի զինուորական իշխանութիւնը կը պարտադրէ ըսելով, թէ ամէն գիւղ կամ քաղաքի ամէն թաղ ստիպուած է մզկիթ մը ունենալու: Ֆիլմը յաջողութեամբ վկայութիւններ կը փոխանցէ այդ ընթացքէն, տեղ տեղ ողբերգութեան մէջ տեղի տալով դառն ծիծաղի մը:

Ֆիլմին առաջին ներկայացումը կը կատարուի 6 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ, Շիշլիի նորակառոյց «Քէնթ» հանդիսասրահին մէջ:

ԽԱՉԲԱՌ

Պատրաստեց՝ Արփի Գանթարճեան

Հորիզոնական

1.- Անկողմնակալ - Հարկաւ:
2.- Թուրքիոյ քաղաքներէն - Կնոջական ուսանոց:
3.- «Ոգնի» երգիծական հանդէսի գլխաւոր խմագիրին անունը - Բայի մը հրամայականը:
4.- Արեան շրջագայութեան խողովակ - Պտոյտ՝ ոկր:
5.- Փոքր կենդանի մը՝ անձայն - Բժշկական սրսկում:
6.- Փաթեթ՝ առջեւը (ծ) աւելցնելով:
7.- Երամ - Հոլով մը:
8.- Կեանքի վերջ՝ վերջը (ճ) աւելցնելով - Ստացական դերանուն մը:
9.- Անքիծ - Հայկական իգական անուն մը:
10.- Ռուն - Աղէկ:
11.- Շորեքշաբթի՝ կրճատուած - Գումարուած ժողով:

Ուղղահայեաց

1.- Տարուան եղանակներէն վերջը (ո) աւելցնելով - Մեղմ, հանդարտ:
2.- Աղօթագիրք մը - Արժէքի թուանշան:
3.- Խաղաբաժին - Արաբական մպրաքաղաք մը:
4.- Ապոխտին մէջ կ'աւելցնենք - Գազան մը:
5.- Դպրոց կը յաճախէ:
6.- Շաստուած մը՝ ոկր.:
7.- Կառուցող - Կրկնուած բաղաձայններ:
8.- Սովորական:
9.- Եւս - Կտրել, զեղչել:
10.- Ամենէն առաջ:
11.- Սարսափելի - Աքլորին էգը:

Նախորդ խաչբառին լուծումը

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Մ	Ա	Ն	Ո	Ի	Կ	■	Ծ	Ա	Ռ	■
2	Ա	Ր	Ա	Ր	■	Ճ	Ա	Ր	Պ	■	Ա
3	Տ	Ա	Պ	■	Դ	Ե	Ղ	Ա	Ր	Ա	Ն
4	Ա	Ր	Ա	Ս	■	Պ	Ա	Ր	Ի	Ս	Պ
5	Կ	Ա	Ս	Ի	Ա	■	Ղ	■	Լ	■	Ա
6	■	Տ	Տ	■	Զ	Գ	Ա	Լ	■	■	Ր
7	Ա	■	Ա	Կ	Ն	■	Կ	■	Գ	Ե	Տ
8	Մ	Ա	Կ	Ն	Ի	Շ	■	Մ	Ա	Ս	■
9	Ա	Մ	■	Ա	Ի	Ե	Տ	Ե	Լ	■	Խ
10	Ց	Ա	Ն	Գ	■	Շ	Ի	Լ	■	Խ	Ա
11	Ի	Ն	Ն	■	Ա	Տ	Ր	Ա	Շ	Է	Կ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1							■				
2						■				■	
3									■		
4	■					■				■	
5			■								
6		■		■		■				■	
7				■							■
8		■			■			■		■	
9							■				
10					■	■		■			
11			■						■		■

Խաչբառին լուծումը՝ Յաջորդ թիւով

ԼՈՒՅԻՔԱ ՏՈՒՏՈՒ

Թալինը եւ մեր ձագուկները

Անցած շաբաթ մերին չօճոխներն ալ Ամերիկայի Թալինին երգերովը շէնցան: Գարակէօզեանին հարիւրամեակի տօնախմբութիւններուն բացումը անոր քոնսէրվը էղաւ: Ելայ կացի շիտակը, չօճոխի երգերով քոնսէր մը լսելու համար, հէմ ալ ինչ մեղքս պահեմ ատ խըտար չօճոխը ինտոր զաթը պիտի ընեն տէյիմ մերախ ըրեր էի: Փէ՛ք համով էր իրաւ քիմ: Շիշլիի «Քէնթ» սրահը թըխլըմ թըխլըմ լեցուեցաւ: Պիւթիւն դպրոցներէն նախակրթարանի չօճոխները իրենց ուսուցիչներով, շատ պզտիկներն ալ ծնողներով էկան:

Անանկ աղուոր օրկանիզասիոն մը ըրեր էին քիմ. հիչ խարմաշա չեղած էյլէնմիշ էղան: Ամէնուն նստելիք տեղը դպրոցին անունովը առաջուընէ որոշեր, լիստաներ պատրաստեր էին, կէնճերն ալ ամէնը թէք թէք առաջնորդելով տեղ ցուցուցին:

Էտեւ էտեւի էրկու սէանս ըրին, էրկուքն ալ լեփլեցուն էր: Չօճոխներու համար պատրաստուած ելոյթի մը բացման խօրաթանները ան խըտար չերկընցունեն նէ աղէկ կ'ըլլար, ամա ատոր ճարը տահա չգտնուեցաւ: Զաթը մէյ մը անոր ճարը չկայ, մէյ մըն ալ փլաքէթներուն...

Մէյէրսէմ մերին չօճոխներուն մեծամասնութիւնը Թալինը փլաքներէն, վիտէօներէն կը ճանչնան էղեր: Երգածներուն շատը կիտէին կոր: Անոր հետ միասին շախըր շախըր երգեցին, զըփ զըփ ցատկեցին, պարեցին... Մենծերը ըսես նէ շաշխըն մը անոնք դիտեցին:

Աֆէրիմ Թալինին, ամէն տեսակէտով իրեն տէստէք էղող էրիկին Ալեքսին հետ, ծառք ծառքի տալով շատ կարեւոր գործ մը օրթա հաներ է: Հէմ ալ հայերէն սորվեցնելու շատ աղուոր ճամբայ մը գտեր է: Պարզ եղանակներով, շատ կրկնելով չօճոխներուն, կըրկնել տալով, ամէն պանին շարժումներ յարմարցունելով, հէ՛մ էյլէնտիրմիշ կ'ընէ հէմ կը սորվեցնէ կոր:

Մանկապարտէզի չօճոխները պիլէմ անոր երգերէն ահագին հայերէն բառ սորվեր են: Էս միշտ կ'ըսեմ, երգը, պարը, թէաթրօն ամենէն խօլայ պան մը սորվեցնելու միջոցն է: Ան դժուար բառերը պիլէմ մէկ շունչով կ'ըսեն կոր չօճոխները, ուսուցիչները սորվեցնելու համար ինչե՛ր կը քաշեն:

Իրեն աքօմբանյէ ընող, նապաստակը, փիսիկը, աղջնակը իլեն փայլանչօն հոստեղի մերին աղջիկներն էին: Ե՞րբ աշխատեր են, ե՞րբ սորվեր են... երգելով, պարելով, խաղեր ընելով խուսուրսուզ շով մը ըրին: Հէյէ փայլանչօն սքանչելի էր շիտակը: Կրնամ ըսել քիմ մենծով-պզտիկով անմոռանալի օր մը անցուցին: Մենէ էմէք տուող բոլորին ալ խոշո՛ր ապֆէրիմ մը:

Արցախէն կու գամ

ՌԱԿԸՊ ԶԱՐԱՔՕԼՈՒ
rzarakolu@aol.com

Զմեռնային զբօսաշրջիկ եմ այս տարի: Բնութեան մեռեալ եղանակին, Դեկտեմբերէն այս կողմ կը շրջիմ պատերազմներով քանդուած քաղաքներու ամայի փողոցները: Փարիզ, Պրիւքսէլ եւ Ամսթէրտամ ձիւնածածկ էին… Պերլինի եւ Վարշաւայի փուքը զգացի ոսկորներուս վրայ… Պերլինի պատի մնացորդացն ալ կը փլեն այս օրերուս… Տեղը շէնք պիտի կառուցեն: Վարշաւայի կէթոյի յատակագիծի հետքերը մնացած են մայթերուն վրայ, ինչպէս Փարիզի մէջ Պասթիի բանտը: Կարծես ո՛չ մէկ բան պատահած ըլլայ... Տիյարպէքիրի թիւ 5 բանտն ալ, ԺԻԹԷՄ-ի կեդրոնն ալ, նոյն փլուզման ընթացքին մէջ են:

Զմեռնային զբօսաշրջիկութեան հանգրուաններէն է նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւն կատարուած այցելութիւնը: Արտաշատի պատմական վանքէն դիտած Արարատի գագաթի սպիտակով աչքերս շլացան: Զանգակատունէն դէպի Արենի տանող ճանապարհի վրայ, Նախիջեւանը ձիւնածածկ լեռնաշարի բնական սահմանումով կ'անջատուէր մեզմէ: Քանի կը բարձրանայինք, եղանակն ալ կը վերածուէր ձմրան:

Սիսիանի մէջ աշունը վայելեցինք իր թօշնած գոյներով: Մերթ յորդառատ գետերով կը յիշէի Մնձուրի հովիտը, Օվաճըքի շրջանը, մերթ ալ կը տարուէի Սեւծովեան լեռնադաշտերու տպաւորութեամբ: Բնութիւնով, տուներով, թիթեղածածկ տանիքներով, կարծես Արտահանէն կամ Շաւշատէն կ'անցնիմ…:

Գորիսէն ետք, Սարգսեանի ծննդավայրը՝ Տեղ կը հասնինք, որ անհամար քարայրներով կը յիշեցնէ Հասանքէյֆ պատմական քաղաքը: Կը նկարուիմ Սարգսեանի համաերկրացի կանանց հետ: Անշուշտ, չենք անտեսեր Կարմիր Քիւրտիստանի մայրաքաղաք՝ Լաչինը: Ստալին հայրիկը 1920-ականներուն քիւրտերով բնակեցուց այս տարածքը, իբրեւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ ինքնավար մարզ: Բ. Համաշխարհային պատերազմէն ետք ալ այդ ժողովուրդը աքսորեց դէպի Կեդրոնական Ասիա:

Ամենասաստիկ բախումներով յայտնի Քարվաճարը վերեւ կը թողունք ու կը հասնինք սահմանի ստուգման կէտին: Ազատ անկախ Ղարաբաղի Հանրապետութեան սահմանն ենք: Պաշտօնեաներուն կը յայտնենք թէ վիզան պիտի ստանանք Ստեփանակերտի մէջ: Առաջին անգամ, 1999-ին Երեւանի Ղարաբաղեան դեսպանատունէն վիզա ստացած էի, բայց երթեւեկութեամբ դժուարութիւններու բերմամբ չէի կրցած երթալ: Այդ ժամանակ ինծի վիզա տուող Պարոն Կարէնը՝ այժմ Արցախի Արտաքին Գործոց Նախարար է: Թրքագէտ մըն է Կարէն Միրզոյեան եւ Սեւծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան շրջագծով հինգ տարի Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայացուցած է Իսթանպուլի մէջ:

Ստեփանակերտի բարձունքէն դէպի ներքեւ իջնող դիրքը կը յիշեցնէ Հաքքարին կամ Խարբերդը: Մաքուր ու խնամեալ այս քաղաքը անունը առած է 1918-ի Պաքուի Քոմիւնի առաջնորդ Ստեփան Շահումեանէն: Ո՞վ երբեմնի հայաշատ Պաքու, որ Թիֆլիսի նման հայութեան շունչին թափանցած բազմազգի մայրաքաղաք մըն էր: Կ'այցելենք Բ. Աշխարհանարտի զոհերու յիշատակին կառուցուած յուշադամբանը: Նացիներու պարտութեամբ աւարտած պատերազմին ղարաբաղցիները երկու մարաջախտ ունեցան: Պերլին՝ Ռայխը2-տագի վրայ կարմիր դրօշը պարզող զինուորն ալ ղարաբաղցի մըն էր: Կարճ խօսքով, հայդուկ ժողովուրդի մը երկիրն ենք…:

Նորայայտ Տիգրանակերտի հնագիտական պեղումներու վայրը այցելելու ժամանակ դէպի Ատրպէյճան երկարող տարածքի վրայ բնակեցման վայրերը բաւական տխուր պատկեր մը կը պարզէին: Անվերջանալի դատարկ տուները, նախ վերագրեցի պատերազմի հետեւանքին, ապա, տեղեկացայ որ ընդհակառակն, այդ անմարդաբնակ շէնքերու քարերով կը վերակառուցուին պատերազմի ընթացքին աւերուած շէնքերը: Այստեղ լսեցի նաեւ Ղարաբաղեան պատերազմի զանազան փուլերը: Սարսափի մատնուեցայ զանգուածային փախուստի պահերը երեւակայելով:

Ղարաբաղի դիմադրութիւնը նոր ոգի մը ապահովեց Հայաստանին, որ գործընթացը անելի չմատնելու համար խուսափեցաւ Ղարաբաղի անկախութիւնը ճանչնալէ: ՄԱԿ թէ՛ կը ճանչնայ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը եւ թէ կը պաշտպանէ սահմաններու անձեռնմխելիութեան սկզբունքը: Բայց Արեւելեան Թիմորի, Սուտանի եւ Քոսովոյի նման օրինակներ կ'ապացուցեն, որ կարելի չէ այս մասին անկուն մնալ: Իսկ Թուրքիան պաշտօնապէս ճանչցած է իր իսկ միջամտութեամբ հիմնուած Հիւսիսային Կիպրոսի Հանրապետութիւնը: Հետաքրքրական է, որ Ատրպէյճան կը մերժէ Հիւսիսային Կիպրոսի անկախութիւնը ճանչնալ՝ Ղարաբաղի անկախութեան խնդրին մէջ հակասական դիրքի չմատնուելու համար:

Ղարաբաղի դիմադրութեան 25-ամեակին կը մաղթեմ, որ արժանաւորապէս ճանաչուի իր անկախութիւնը եւ այսպէսով առաջը առնուի ռազմատենչ գրգռութիւններուն:

Ցեղասպանութեան դարադարձի մարտահրաւէրները

ԾՈՎԻՆԱՐ ԼՈՌՄԱԿԷՕՋԵԱՆ
dzovinarl@rambler.ru

Ցեղասպանութեան 100-ամեակի նախաշեմին պետական յանձնաժողով էր կազմուել Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Հայկ Դեմոյեանի գլխաւորութեամբ, որը եւ կազմակերպել էր Մարտի 22-23-ին Երեւանի «Անի Պլազա» հիւրանոցի «Անի» սրահում միջազգային գիտաժողովը: Ներկայացուցին 29 հետաքրքրական զեկոյցներ, որոնց ամէն մէկը արժանի էր առանձին լուսաբանման նիւթ դառնալու, սակայն թէ մասնակիցները ունէին ժամանակի սղութիւն սահմանափակուելով 10-15 վայրկեաններով, եւ թէ թերթի գրութիւնը ունի տարածքի սղութիւն, ուստի պիտի փորձեմ զեկոյցների իւրատեսակ ծաղկաքաղ անել դրուագներից:

Գիտաժողովը մի կողմից շօշափում էր ցեղասպանութեան վերաբերող նիւթերը, միւս կողմից՝ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման ուղիները, միշտ ունենալով աչքի առաջ հրեաների օրինակը: «Մենք մեզի մնացինք», «Մենք մեզի կը խօսինք», սա անժխտելի փաստ էր, որ մերթ ընդ մերթ բարձրաձայնւում էր մասնակիցների կողմից:

Այսպիսով 1915-ը ըստ փրոֆեսոր Վահագն Տատրեանի ուսումնասիրութիւնների Ա. Աշխարհամարտից շատ աւելի առաջ էր կանխատեսուած եւ ինչպէս հրեաների հոլոքոստի պարագայում ոչ թէ գերմանական պաշտօնեաները, այլ նրանց հսկող նացիներն են կարեւոր դեր խաղացել, այնպէս էլ Հայոց ցեղասպանութիւնը ոչ թէ կառավարական մարմինները, այլ՝ կեդրոնական կոմիտէն է գաղտնի կերպով ծրագրել: Ամենաառաջին գծի վրայ են կանգնած երկու անձեր՝ տոքթորներ՝ Պէհայէտտին Շաքիր Պէյ եւ Նազըմ Պէյ, հենց նրանք են համոզել Թալաաթ Փաշային, որ սովորական զինուորները չեն կարող սպանել եւ խոշտանգել երախաներ: Ուստի բանտերից արձակուեցին բանտարկեալներ, որոնք մտան Հայաստան, որպէսզի ոչնչացնի արդէն Հայաստանը… «Մի պետութիւն, որը ցեղասպանութիւնը դիտարկում է որպէս խնդիրներ լուծելու միջոց, կարող է ինքնին ճանաչուել որպէս ցեղասպան-պետութիւն», եզրակացրեց Փրոֆ. Սաֆրաստեանը ու նշեց, որ հրեաների հոլոքոստը ընդունւում է որպէս բացարձակ երեւոյթ, իսկ Հայոց ցեղասպանութիւնը դրան ամենամօտը կանգնած, այսինքն Հայոց ցեղասպանութիւնը դեռեւս չի դարձել ցեղասպանագիտութեան առարկայ:

Գերմանիայի Բոխում քաղաքի ըստիւոքի եւ Ցեղասպանութեան Հետազօտութիւնների Ինստիտուտի տնօրէն Տոքթ. Փրոֆ. Միհրան Տապաղը ցաւով նշեց, որ պատմութիւնը կերտում է յաղթողը, եւ առաջին անգամն է, որ պարտուողը պիտի ստեղծի նոր քաղաքականութիւն, քանզի Հայոց ցեղասպանութիւնը չի մտնում յիշողութեան քաղաքականութեան մէջ: Ժամանակակից քաղաքականութեան փարատիկմայի բոլոր յիշողութիւնների կեդրոնում հոլոքոստն է, իսկ երեք միւս ծայրամասերում ստալինիզմն է իր կուլակով, գաղութատիրութիւնը եւ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Հարկաւոր է ջանք թափել, որպէսզի նոր քոնցեփթ ստեղծուի եւ Հայոց ցեղասպանութիւնը ծայրամասից դէպի կեդրոն բերուի:

Ամերիկացի երիտասարդ ցեղասպանագէտ Անրի Թերիօն խօսեց փոխհատուցումների մասին, քանզի Հայոց ցեղասպանութիւնը միայն ճանաչումով չի սահմանափակւում, իսկ կորուստների մէջ մտնում են ո՛չ միայն տարածքներն ու մշակութային ժառանգութիւնը, այլ նաեւ դրամատների հաշիւները եւ նոյնիսկ հագուստը. «Ես զարմանում եմ, որովհետեւ այսօր դուք 20 միլիոնանոց երկիր պիտի լինէիք եւ փաստօրէն նորից էք բարեկեցութեան համակարգ ստեղծում»:

Գալիֆորնիայի համալսարանի դասախօս Ռուբինա Փիրումեանն առաջարկեց դասաւանդել ցեղասպանութեան առարկան Ա. դասարանից. «Կան ծնողներ, որոնք չեն պատմում երախաներին՝ հոգեկանը չխաթարելու համար եւ կան ծնողներ, որոնք այնպէս են պատմում, որ հոգեկանը խաթարւում է, բայց պէտք է պատմել առանց սուգի ու լացի: Քաղաքակիրթ աշխարհը մեզնից պահանջում է մոռանալ եւ ներել: Երկրորդը՝ գուցէ, բայց մոռանալը-երբեք»:

Իսկ ի՞նչ են ասում հրեաները: Անհատները, հասարակութիւնը չեն կիսում Իսրայէլի պետական քաղաքականութիւնը: Եաիր Սուրոնը յայտնեց, որ որպէս մարդ եւ որպէս հրեայ հպարտ է, որ Հայաստանում է: Քնեսսետում շատերը կարծում են, որ մենք Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման եզակի բարոյական պատասխանատուութիւն ենք կրում: Ան պատմեց կամաւոր ցեղասպանութեան դասընթացների մասին, որին դէմ է Կրթութեան Նախարարութիւնը, բայց կազմակերպիչները պայքարում են եւ ուզում են փորձել Իսրայէլի բաց համալսարանում ստեղծել եզակի եւ միակ ցեղասպանութեան հետազօտման կեդրոն, համագործակցելով Հայաստանի, նաեւ ԱՄՆ-ի եւ Գանատայի Զօրեան Ինստիտուտի հետ:

Վերջապէս մի երիտասարդ իրաւաբան, սահմանադրական դատարանի միջազգային մասնագէտ Վլատիմիր Վարդանեանը խօսեց այն մասին, թէ ի՞նչ է յանցագործութիւնը մարդկայնութեան դէմ եւ ի՞նչ է ցեղասպանութիւնը: Այնքան բարդ խնդիրներ են, որ նոյնիսկ փայլուն իրաւաբանները հազիւ թէ գլուխ հանեն: Հայերը կարող են դիմել Հակայի դատարան, բայց եթէ չյաղթեն, ապա յետդարձ, բողոքարկումի հնարաւորութիւն չկայ: Շատ աւելի արդիւնաւէտ կը լինի դատական համակարգում դատապարտել ցեղասպանութեան ժխտումը»:

Իսկ Ռակըպ Զարաքօլուն ներկա՞յ էր: Ի հարկէ: Զխօսեցի նաեւ հրեաների եւ հայերի ցեղասպանութիւնների զուգահեռների մասին: Բայց միթէ հնարաւո՞ր է ամէնը միանգամից ընդգրկել: Աւելացնեմ, որ ցեղասպանութեան նաեւ պոնտացի յոյները եւ ասորիները եւ սա առանձնացնել եւս սխալ է…:

Իսկ Ռակըպ Զարաքօլուն ներկա՞յ էր: Ի հարկէ: Զխօսեցի նաեւ հրեաների եւ հայերի ցեղասպանութիւնների զուգահեռների մասին: Բայց միթէ հնարաւո՞ր է ամէնը միանգամից ընդգրկել: Աւելացնեմ, որ ցեղասպանութեան նաեւ պոնտացի յոյները եւ ասորիները եւ սա առանձնացնել եւս սխալ է…:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԿՕՍ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ. AGOS YAYINCILIK BASIM HİZMETLERİ SAN. ve TİC LTD. ŞTİ. անունով՝ Ռահիլ Տինք, ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ Հրանդ Տինք, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉ՝ Ռոպէր Քոփթաշ, ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԸՆԴՀ. ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Պարոյր Գուլումճեան, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ՝ Էթիէն Մահճուպեան, ՀԱՍՑԷ՝ Հալասքեարկազի Պողոտայ, Սէպաթ Ափթ. 74 յարկաբաժին 1 Օսմանպէյ, Իսթանպուլ: Հեռ. 0 212 296 23 64 - 0212 231 56 94 Ֆաքս. 0212 247 55 19 ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Տիւնիա Սիւփէր Վէպ Օֆսէթ Ա.Շ. «Կլոպուս Տիւնիա Պասընէվի» 100. Եըլ Մահալլէսը, Պաղճըլար-Իսթանպուլ: Հեռ.՝ 0212 629 08 08: ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ՝ Թուրքիա՝ 6 ամսուան 75 ԹԼ. Տարեկան 145 ԹԼ. Եւրոպա 6 ամսուան 85 Եւրո, Տարեկան 170 Եւրո, Ամերիկա եւ Գանատա 6 ամսուան 120 $, Տարեկան 240 $, Աւստրալիա՝ 6 ամսուան 135 $, Տարեկան 265 $: Ինթերնէթ՝ www.agos.com.tr

Կիլիզան գիւղի Ս. Սարգիսի աւերակները

Թաւրիզի Ազգային Առաջնորդարանէն մեզ կը տեղեկացնեն, որ Երեքշաբթի 2 Ապրիլ 2013-ի առաւօտ, Ատրպատականի կրօնական-մշակութային ժառանգութեանց ներկայ վիճակի հետազօտութիւնը կատարելու համար, Թեմի Առաջնորդ՝ Տ. Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիֆթճեան Թաւրիզէն մեկնած է Սալմաստ գաւառի նախկին հայաբնակ Կիլիզան գիւղը, ուր տակաւին կ՚երեւին Ս. Սարգիս հողաշէն խոնարհած եկեղեցւոյ աւերակները:

Հայաշխարհը Սալմաստ գաւառի անունը ճանչցած է, որպէս վիպագիր Ռաֆֆիի ծննդավայրը, բայց ատկէ ալ աւելի, որպէս «Խաչագողներու հայրենիքը»:

Ծանօթ է նաեւ «Ակօս»ի ընթերցողներուն, որ Ատրպատականի Հայոց ժրաջան Թեմակալ Առաջնորդը Տէր Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիֆթճեան, որ իր ընտրուած օրէն փոխանակ իր «աթոռը տաքցնելու», կը շրջի, կ՚այցելէ իր թեմի նախկին հայաշատ, այժմ հայաթափ վայրերն ու այդ տեղերու լքուած, խոնարհուած կամ կիսափլուլ սրբավայրերը, այսպէսով կը կատարէ անոնց ներկայ վիճակը գալիք սերունդներուն փոխանցելու պատմական առաքելութիւնը:

ԱԿՕՍ կամք ու կորով կը մաղթէ այս պարտաճանաչ հոգեւորականին, իր ազգօգուտ առաքելութեան մէջ ու մենք Առաջնորդ Հայր Սուրբին տեղագրութիւնը կը ներկայացնենք, իր գրչով.-

Խմբ.

«Առաւօտ կանուխ Թաւրիզէն մեկնելով, 3 ժամէն հասանք Կիլիզան: Հաճելի խաղաղութիւն կը տիրէր ամբողջ գիւղին մէջ: Մեր տեսած առաջին գիւղացի քիւրտի երախան մեզ ուղեցոյց ընտրելով, յառաջացանք գիւղի տուներու վերջինին՝ իրենց տան ետեւը, ախոռէն 25 մեթր անդին գտնուող հողակոյտին մօտ…

Այդ էր Կիլիզանի Ս. Սարգիսը:

Եկեղեցւոյ կառուցման թուականը անյայտ է: Սակայն զայն բաղդատելով Թեմի տարածքին գտնուող միեւնոյն չափի եւ ոճի հողաշէն եկեղեցիներու հետ, կարելի է ենթադրել թէ Կիլիզանի Ս. Սարգիսը եւս կառուցուած է ԺԸ. դարուն: Տանիքի գերաններէն մնացած հազիւ մի քանի կտորներ կան: Մնացածը տարած են արդէն: Իսկ եկեղեցւոյ կանգուն միակ պատը, Արեւելեան՝ խորանի ետեւի պատն է, որուն ներսէն եւ դուրսէն բացուած հսկայ փոսերը, արդիւնք՝ գանձախոյզներու քանդիչ ձեռքերուն, արդէն տկարացուցած են զայն:

Բնականաբար ոչ մէկ հարստութիւն դուրս եկած է այդ յատակէն: Սակայն, սովորաբար խորաններու ներքեւ թաղուող հայ հոգեւորականներու աճիւնները արեւուլոյսի տակ ցրուած էին: Հաւաքելով զանոնք, Հոգւոց ըսինք հայ եկեղեցւոյ անբախտ այդ սպասաւորներու բազմաչարչար նշխարներուն վրայ, որոնցմէ շատեր փրիչներու հարուածներուն տակ ջարդուած էին: Ս. Սարգիսէն 50 մեթր դէպի հիւսիս, այցելեցինք նաեւ աւերակները Ատորական եկեղեցիի, որուն շուրջ մի քանի հոս ու հոն շարտուած հսկայ տապանաքարեր կային, ատորերէն արձանագրութիւններով, որոնց ներքեւ գտնուողները ննջած էին 1870-ական թուականներուն»:

Անունս քարերու վրայ չմնայ

ԼՈՒՍԻՆԷ ՔՕՓԱՐ
Lusyenkopar81@hotmail.com

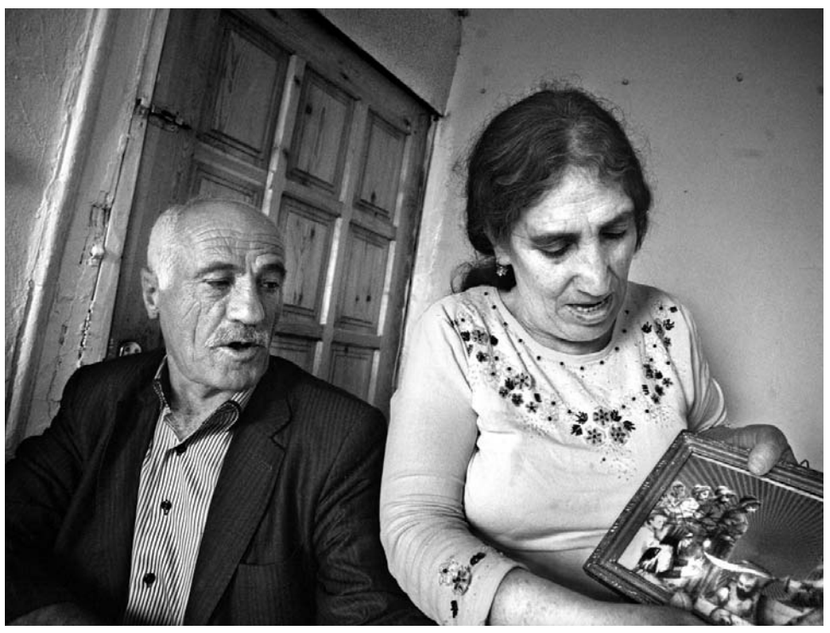

Հարազատ է մայր հողի բուրմունքը, ան հողին զոր «Վաթան» կ՚անուանենք: Հարազատ է ան, քանզի ո՛չ կրօնք ունի, ո՛չ ցեղ, ո՛չ ալ լեզու: Առանց նախապայմանի, ան փոխադարձ եւ արատաձեռն կը գրկէ մեզ, կը սնուցանէ եւ երբ օրը գայ իր գիրկը կ՚առնէ որ անդորր ննջենք: Լոկ այս պատճառաւ մօր հետ կը փոխարինենք հողը եւ հայրենիք կ՚անուանենք ծննդավայրը: Երանի՜ անոր որ հայրենիք կոչած հողին վրայ պիտի ապրի եւ երբ օրը գայ, հոն պիտի ննջէ:

Այդ կարօտով ապրողներէն է Մէրլէմ Տիրիլ: 20 տարի առաջ հարկադրուած է Պէյթուշէպապի Քաղդէաբնակ իր գիւղէն՝ Մէհրիէն Իսթանպուլ գաղթել: Իրմէ կը լսենք Մէհրիի, Մէհրիցիներու եւ գաղթին պատմութիւնը:

Անունս Մէրլէմ Տիրիլ է, 57 տարեկան եմ եւ Քէլտանի: Մինչեւ 1993 թուականը ապրեցայ Շըոնաքի Պէյթուշէպապ գաւառի Մէհրի, այժմու թրքացուած անունով՝ Քովանգայա գիւղին մէջ: Գիւղը կը բաղկանար բոլորն ալ Քէլտանի շուրջ 70 բազմազաւակ ընտանիքներէ: Ես ու ամուսինս՝ Ապրօ այդ գիւղը ծնած, մեծցած ու ամուսնացած եւ մեր ձեռքերով կառուցած ենք մեր քարաշէն տունը: 13 զաւակներ ունինք եւ Կաթողիկէ դաւանանքին կը պատկանինք: Առաջնեկ եօթը երախաներուս մկրտութիւնը գիւղին մէջ կատարուեցաւ: Երկու եկեղեցիներ ունէինք՝ Սուրբ Աստուածածինը գիւղին մէջն էր, իսկ Մարթա Շիմոնին՝ լերան լանջին: Ժայռափոր այս եկեղեցին շրջանի քիւրտերն ալ սրբատեղի կը համարէին: Ափսոս որ բանակը 1993-ին ռմբակոծեց այդ սրբավայրը:

Տօները Մէհրիի մէջ

Երկու մեծ տօներ կը նշենք. առաջինը, Ծնունդն է, որուն Փոքր Զատիկ ալ կ՚ըսենք, մեր լեզուով՝ «Հուէլ Մարաշու Ըլլու»: Իսկ երկրորդը՝ Մեծ Զատիկն է, «Քըմլէ Մարաշու Ըլլու»: Մեր մայրենի լեզուն արամերէն է, այսինքն՝ Յիսուսի կամ Մարիամ Աստուածածնի լեզուն: Զատկին նախորդող 6.5 շաբաթներու ընթացքին կը խուսափինք անասնական սնունդներէ: Ոմանք Մեծ Պահքի շրջանէն դուրս ալ, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ծոմ կը պահեն:

Նախապէս մեր գիւղը քահանայ չունէր, տօնական օրերուն հարեւան գիւղերէն քահանայ կը հրաւիրէինք: Այդ ժամանակ Հէրպօլէ, Ըշշի եւ Պազնաէ գիւղերուն մէջ Քէլտանիներ կը բնակէին: Միայն Պազնաէի մէջ իսլամ ընտանիք մը կը բնակէր: Սուրբ Սիմոնին նուիրուած օրը, եկեղեցիի պատարագէն ետք մոմերով կը վերադառնայինք մեր տունները: Աւագ Հինգշաբթին կարեւոր օր էր, բոլոր գիւղացիները եկեղեցի կը ժամանէին եւ հաղորդութիւն կ՚առնէին: Իսկ Զատկի առաւօտուն, տղամարդիկ բոլոր տուները կը շրջէին եւ կը շնորհաւորէին տօնը: Տօնական օրերուն նախապէս ճշդուած տան մը մէջ բոլորս միասին սեղան կը նստէինք եւ տօնի առթիւ ոչխար մորթելով, յատկապէս ալ հարիսա կ՚եփէինք: Ձէթով բազուկի լիցքը եւ տոլմայի փաթթոցը անպակաս կ՚ըլլար: Առատ էր հացահատիկը, համեղ էր մեր մածունը, սերն ու պանիրը: Չորթանով ապուր կ՚եփէինք: Կեռասի, ընկոյզի, խնձորի, դեղձի, նուռի եւ ծիրանի ծառեր ունէինք: Իսթանպուլ գալով նոր սովորութիւններ ունեցանք, օրինակի համար, մենք հաւկիթ ներկել չէինք գիտեր: Առատ հաւկիթ կը խաշէինք եւ ձուամարտ ալ կ՚ընէինք՝ առանց ներկելու: Նշանաւոր է մեր գիւղի մեղրը, այդ պատճառաւ ալ, երբ գիւղի անունը թրքացուցին՝ Քովանգայա կոչեցին:

Մեր կամքով չէր, ստիպուած եկանք Պոլիս: Զինուորները մեր գիւղը հրկիզեցին, բայց տարի մը վերջ վերադարձանք գիւղ: 14-ամեայ որդիս միջոց մը եւս Իսթանպուլ մնաց եւ 93-ի Հոկտեմբերին զարմիկը՝ Էտիպին հետ երբ կը վերադառնային, մօտակայ գիւղի մը մէջ երկրապահները առեւանգեցին «հայ ահաբեկիչներ» ըսելով եւ տանջանքներով մեռցուցին, աւելի ետք ալ ուղղաթիռէն ձորը նետեցին…:

Դիակները մինչեւ օրս չենք գտած: Տղոց քով իրենց հաւաքած դրամը եւ ոսկեղէն կար: Խօսքկապի պատրաստութիւն կը տեսնէին: Հայրը «Շաբաթօրեայ Մայրեր»ու հանդիսաւաքներուն կը մասնակցի… Ես չեմ երթար: Ցաւը կը պահեմ սրտիս մէջ:

Թելանի պատմութիւնը

1994-ի Յուլիսին զինուորները շրջապատեցին գիւղը եւ չորս օր պայմանաժամ տուին, որ լքենք: Այս անգամ դիմադրեցինք եւ չհեռացանք մեր տուներէն, բայց չորրորդ օրը հրկիզեցին տուները եւ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին: Փեթակները Մարթա Շիմոնի վերեւի քարայրները տարած էինք, հանեցին քարայրներէն եւ լեռնէն վար նետեցին: Տունները այրեցան մէջի կահոյքով ու մթերքով: Այն, ինչ որ կրնայինք բեռցնել մեր երկու ջորիներու եւ իշու մը վրայ, այդքանով հեռացանք գիւղէն: Նոյն տարին, դուստրս՝ Հէյլանէյը ծնաւ: Որդիս Զէքին մահացած, տուն-տեղ փճացած էր: Զկրցանք վայելել աղջկանս անունը՝ Հէյլանէյը: «Թելան» կոչեցինք զինքը, քանի որ այդ տարի մեր կեանքը թալանուած էր: Տարի մը ետք ալ Իսթանպուլ գաղթեցինք:

Կեանքը գիւղ վերադառնալ է

Նախապէս մեր գիւղին մօտակայքը հայկական գիւղ մը կար: Մենք միայն պատմուածներով գիտենք այդ մասին: Հայատառ գրութիւններ կան քարերուն վրայ: Մենք չենք ուզեր որ մեր անունը քարերուն վրայ յիշատակուի միայն: Ես կ՚ուզեմ գիւղ վերադառնալ եւ գիւղի եկեղեցիին մէջ աղօթել: Երբ օրը, ժամը հասնի, գիւղի գերեզմանատան մէջ նախնիներուս հետ հանգչիլ կ՚ուզեմ: Հօրեղբայրս անցեալ ամառ գիւղ այցելեց: Մարթա Շիմոնին դուռ չունէր. նոր դուռ մը սարքեց: Այս տարի ալ ամուսինս պիտի երթայ եւ եկեղեցւոյ նորոգութեան պիտի օգնէ…:

ԲԱՌԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԱՇԽԱՐՀԸ 62

ՆՈՐԱՅՐ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ
ndaduryan@agbumhs.org

Մուկին մկանաւոր միսը

Մեր նախնիները ունեցած են զուարճալի երեւակայութիւն: Լեզուական ստուգումներ, բացատրութիւններ, երբեմն անհաւատալի կրնան թուիլ. ինչպէս այս պնդումը, թէ յօդուածիս խորագրին երեք բառերն ալ ունին միեւնոյն ծագումը, երեքն ալ նոյն բառերն են տարբեր ժամանակաշրջաններուն, տարբեր ճամբաներով մուտք գործած՝ մեր հայկական լեզուին:

Նախ՝ «մուկ»ը, որ Հնդեւրոպական հին նախալեզուի «մուս» բառն է: Ցեղակից բոլոր լեզուներու մէջ ժառանգուած է անշնաշ փոփոխութիւններով. Սանս., պարսկ., շուէտ., իտալ. հունգ. եւ դանիերէն՝ «մուս», քրտ.՝ «միշք, մըշիք», յուն.՝«միս», գերմ. եւ անգլ.՝ «մաուս», լեհ.՝ «մուշքա», սերպ. եւ չեխ.՝ «միշ»: Բառս Գորիսի, Ագուլիսի եւ Ղարաբաղի մէջ «մօկնը» է, Շամախի մէջ՝ «մուկուն», Մուսա Լերան վրայ՝ «մէօգ», իսկ Արսլանպէկի մէջ՝ «միւգ, միկ», բոլորը՝ յունարէն «միս» բառէն: «Միս»էն ածած է «մկան»ը, շնորհիւ հին յունարէնի՝ « μυς » (միս) բառին փոխառութիւնն է, որ ինչպէս վերը տեսանք, կը նշանակէ մուկ, մկան, դնդեր: Բառը հարուստ է իր բարբառային տարբերակներով. Գորիս, Ղրբ.՝ մըէ՛ս, Ագուլիս՝ մայս, Զէյթուն՝ մը՛ս, Սվեդիա (Մուսա Լեռ)] մէս, Ցղնա (Նախիջեւանի մէջ գիւղ,)՝ մէյս:

Մայր Աթոռ Էջմիածնի միաբաններէն Սահակ Վրդ. Ամատունիի ժողովրդական բառերուն եւ դարձուածքներուն նուիրուած «Հայոց Բառ ու Բան» աշխատասիրութեան մէջ (Վաղարշապատ, 1912), կը տեսնենք, թէ Շիրակի, Պուլանուխի, Մշոյ եւ Արարատի ռամիկը մօտաւոր անցեալին կը գործածէր այս բառերով շինուած ոճեր եւ ասացուածքներ, ինչպէս՝ «ՄԿԱՆ ԿԻՐԱԿԻ. Մեծ Պասի առաջին Երկուշաբթի օրը, որ Կիրակի են պահում, որպէսզի մկները վնաս չտան… մկները տանը եւ արտերին չվնասեն», «ՄԿՆԵՐԸ ՃԵՊԻՆ ԽԱՂ ԱՆԵԼ. դրամ չունենալ», «ՄՈՒԿ ԴԱՌՆԱԼ. խեղճանալ», «ՄՈՒԿ ՄՈՐԹԵԼ. ծախս չանել, փող պահել», «ՄԻՍ ՈՒՏՈՂ. թշնամի», «ՄԻՍԸ ԲԵՐԱՆԸ ՏԱԼ. սատիկ ծեծել», «ՄԻՍԸ ԾԱՄԵԼ. բամբասել», «ՄԻՍՆ ԱՏԱՄԻ ՏԱԿԻՆ. շտապ տագնապաւ»:

Իսկ «ՄԻՍ ԿԱՊԵԼ»ը, որ կը նշանակէ գիրնալ, պարարտանալ, մեզ պիտի տանի 1850-ներու Փարիզը, ուր նոր գահ բարձրացած մենատէր Նափոլէոն Գ.-ը յայտարարած պիտի ըլլայ մրցոյթ, որպէսզի տարրաբաններ հնարեն իւղի աժան տեսակ, որպէսզի ժողովուրդի համեստ դասակարգը եւ զինուորականութիւնը կարենան «միս կապել»:

Շարունակելի…